

Inventarissen van het Archief
van de
Secretarieën
van de
gemeente Veendam
(1717-1786) 1787-1910 / 1911-1968 /1969-1995
en
gemeente Wildervank
1806-1905 /1906-1968

Gemeente Veendam
Anna-Ruth Koorn

Becis B.V.
Peter Fiege
Rijk Vriesinga

Veendam, augustus 2012.

Index	Pagina
1.0 Voorgeschiedenis Veendam Wildervank (1600-ca. 1900)	8
1.1 Van woeste gronden tot een ruimtelijke ordening	8
1.2 Staatkundig bestuur en notariële administratie	9
1.3 Handelsnijverheid	9
1.4 Verkeer en vervoer	10
1.5 Godsdienst, Cultuur en Maatschappelijke betrokkenheid en Onderwijs	10
1.5.1 Godsdienst	10
1.5.2 Cultuur en Maatschappelijke betrokkenheid	11
1.5.3 Onderwijs	11
2.0 Inleiding op de Archieven van het gemeentebestuur van Veendam en Rechtsvoorgangers 1765-1910	12
2.1 Algemeen – Het Organisme	12
2.2 Plaatselijk- en gemeentelijk bestuur	13
2.3 Grondgebied en Eigendommen	13
2.4 Financiën	13
2.5 Verkiezingen	13
2.6 Personeel	13
2.7 Openbare werken en Belastingen	13
2.8 Openbare orde	14
2.9 Burgerlijke stand	14
2.10 Openbare zedelijkheid	14
2.11 Openbare gezondheid	14
2.12 Verkeer en vervoer	14
2.13 Economische aangelegenheden	14
2.14 Arbeid	14
2.15 Maatschappelijke zorg	14
2.16 Volksontwikkeling en opvoeding	15
2.17 Landsverdediging	15
3.0 Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Veendam (1911-1968)	15

3.1	Het Organisme	15
3.1.1	Algemeen	15
3.2	Het Bestuur	15
3.3	Eigendom en bezit binnen het organisme	16
3.4	Financiën	16
3.5	Benodigdheden en hulpmiddelen	16
3.6	Gebouwen, terreinen en werken voor de dienst	16
3.7	Besturende bevoegdheid	16
3.8	Takken van Dienst	16
3.8.1	Gemeentewerken, Grondbedrijf, Brandweer, Politie, Burgerlijk Ambestuur – Maatschappelijk Hulpbetoon – Sociale Zaken – Sociale Dienst, Vleeskeuringskring	16
3.9	Personeel	16
3.10	Belastingen en verordeningen	16
3.11	Openbare orde	16
3.12	Burgerzaken	17
3.13	Openbare gezondheid	17
3.14	Verkeer en vervoer	17
3.15	Economische aangelegenheden	17
3.16	Arbeid	17
3.17	Maatschappelijke zorg	17
3.18	Onderwijs	17
3.19	Culturele aangelegenheden	17
3.20	Landsverdediging	18
3.21	Justitie	18
4.0	Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Veendam (1969-1995)	18
4.1	Het Organisme	18
4.1.1	Algemeen	18
4.1.2	Het Bestuur	18
4.1.3	Betrekking tot andere lichamen	19
4.1.4	Economische en rechtspositie	19

4.1.5	Vorming, samenstelling en ontwikkeling van vertegenwoordigende lichamen	19
4.1.6	Lichamen, organen, instellingen en functionarissen	19
4.1.7	Plichten en bevoegdheden, beleidsbepalingen en haar handelingen	19
4.1.8	Wijze van uitoefening van de bestuurs- en beheerstaak	19
4.2.	Takken van Dienst	20
4.2.1	Gemeentewerken, Grondbedrijf, Brandweer, Politie, Sociale Zaken, Sport en Recreatie en Cultureel Centrum Veenlust	20
4.3	Personeel	20
4.4	Belastingen, retributies	20
4.5	Rijksdienst	20
4.6	Ruimtelijke ordening	20
4.7	Ontsluiting en exploitatie van gronden	20
4.8	Volkshuisvesting	20
4.9	Openbare orde, bevolking	21
4.10	Openbare zedelijkheid	21
4.11	Openbare gezondheid en milieu	21
4.12	Openbare veiligheid	21
4.13	Waterstaat	21
4.14	Verkeer en vervoer	21
4.15	Economische aangelegenheden	21
4.16	Arbeid	22
4.17	Welzijn, maatschappelijke zorg en sociale verzekeringen	22
4.18	Onderwijs, educatie, cultuur, sport en recreatie	22
4.18.1	Onderwijs	22
4.18.2	Educatie	22
4.18.3	Cultuur	22
4.18.4	Sport en recreatie	23
4.19	Landsverdediging	23
4.20	Justitie	23
4.21	Buitenlandse aangelegenheden en internationale betrekkingen	23

5.0	Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Wildervank (1806-1905) 1950	23
5.1	Het Organisme	23
5.1.1	Algemeen	23
5.1.2	Het Bestuur	23
5.1.3	Beheer van eigendom	24
5.1.4	Financiën	24
5.1.5	Verkiezingen	24
5.1.6	Openbare lichamen voor beroep en bedrijf	24
5.2	Personeel	24
5.3	Openbare werken	24
5.4	Belastingen	24
5.5	Koninklijk Huis	24
5.6	Justitie	24
5.7	Bevolking en Burgerlijke stand	25
5.8	Openbare gezondheid	25
5.9	Volkshuisvesting	25
5.10	Openbare veiligheid	25
5.11	Waterstaat	25
5.12	Verkeer en vervoer	25
5.13	Economische aangelegenheden	25
5.14	Koopvaardij en visserij	25
5.15	Maatschappelijke zorg	26
5.16	Volksontwikkeling en –opvoeding	26
5.17	Religie	26
5.18	Landsverdediging	26
6.0	Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Wildervank (1906-1968)	26
6.1	Het Organisme	26
6.1.1	Algemeen	26
6.1.2	Het Bestuur	27

6.1.3	Eigendom en bezit binnen het organisme	27
6.1.4	Financiën	27
6.1.5	Dienstgebouwen	27
6.1.6	Vorming, samenstelling en ontbinding van vertegenwoordigende lichamen	27
6.1.7	Lichamen, organen, instellingen en functionarissen	27
6.1.8	Plichten en bevoegdheden	27
6.1.9	Wijze van uitoefening van de bestuurs- en beheerstaak	27
6.2	Diensten (behorende tot de Secretarie)	28
6.2.1	Politie	28
6.2.2	Burgerlijk Armenbestuur	28
6.2.3	Maatschappelijk hulpbetoon	28
6.2.4	Sociale zaken	28
6.2.5	Distributiedienst	28
6.3	Personeel	28
6.4	Eigendom en bezit	28
6.5	Openbare werken	28
6.6	Directe Belastingen	28
6.7	Koninklijk Huis	28
6.8	Openbare orde en bevolking	28
6.9	Openbare zedelijkheid	29
6.10	Openbare gezondheid	29
6.11	Openbare veiligheid	29
6.12	Waterstaat	29
6.13	Verkeer en vervoer	29
6.14	Economische aangelegenheden	29
6.15	Industrie, dienstverlening en handel	29
6.16	Arbeid	29
6.17	Maatschappelijke zorg	29
6.18	Volksontwikkeling en –opvoeding en het onderwijs	29

6.19	Historische- en culturele waarden	30
6.20	Kunst	30
6.21	Feesten, plechtigheden en herdenkingen	30
6.22	Sport en spel	30
6.23	Landsverdediging	30
6.24	Justitie	30
7	Verantwoording, openbaarheid en vernietiging van stukken	30
7.1	Verantwoording	30
7.2	Openbaarheid	31
7.3	Vernietiging	32
8	Literatuur	33

1.0 Voorgeschiedenis Veendam Wildervank (1600-ca. 1900)

1.1 Van woeste gronden tot een ruimtelijke ordening

Het ontstaan van de dorpen Veendam en Wildervank hebben zij te danken aan het ontstaan van de Veenkoloniën. Een hoogveengebied dat in het Bourtanger Moor is ontstaan, gelegen tussen de kleigebieden in het noorden, het Hunzedal in het westen, de Drentse Overijsselse grens in het zuiden en tot ver op Duits grondgebied in het oosten.

Omstreeks 1600 kwamen de eerste ontginners van het hoogveengebied. Tot de belangrijkste, die iets betekend hebben voor Veendam en Wildervank waren Adriaen Geertszoon Paep (1605-1661) en Adriaen Trip (1620-1687), dat doet zich blijken in de toekenning van de plaatsnamen Wildervank en Tripscompagnie. Als een geboren handelaar, reder, had Adriaen Geertsz. Paep een lading laken in 1643 – waar hij een groot deel van zijn vermogen in had gestoken – verloren zien gaan in een storm, waarbij zes schepen waren betrokken. In januari 1647 werd hij geraakt door *'Gods voorzienigheid'*, dat hij een *'groot en grootsch plan'* had toevertrouwd gekregen voor de ontginning van woeste gronden. Hoewel zijn familienaam een aanduiding geeft dat hij van roomse afkomst moet zijn, moet hij zich echter hebben bekeerd tot het calvinisme, wat zich laat blijken dat hij zich geraakt voelde door de *'voorzienigheds Gods'*. Waarschijnlijk was hij een bevindelijk calvinist die zich voelde aangetrokken door het *'piëtisme'*, een stroming in zijn tijd, waarbij de emoties van het geloof een belangrijke maatstaf vormden, dit in tegenstelling tot het intellect van de mens waarbij het denken, de ratio, als maatstaf geldt, maar binnen het piëtisme van minder belang was.

In maart van het jaar 1647 kreeg A.G. Paep van ingezetenen en erfgenamen, van het kerspel Zuidbroek toegewezen de *'meentevenen'* voor ontginning, die lagen ten oosten van Muntendam of Oude Ae. Vervolgens in 1648 kreeg hij de oosterse *'meentevenen'*, die ten westen lagen van de Oude Ae. Een jaar later in 1649 werd dit gebied *'de Wildervanck'* genoemd. Adriaan Geertszoon Paep liet zich sindsdien Adriaen Geertszoon Wildervanck noemen.

Dit hoogveengebied werd aangeduid als *'Boven Muntendam'*, waarna in 1655 de naam Veendam werd gehanteerd. Voor het ontginnen van het veen was het onontbeerlijk dat waterwegen moesten worden aangelegd, die men als *'diepen, wijken en verlaten'* beschreef. Meest bekende zijn wel het Ooster- en Westerdiep, met daarnaast het Stadskanaal. Aangemerkt dat laatst genoemde nogal wat voeten in de aarde had, aangezien er tussen Drenthe en Groningen geen duidelijkheid bestond aangaande een grens kwam het werk in 1766 tot een stilstand. Pas in 1815 werd bij koninklijk besluit de grens vastgesteld door toepassing van de Semslinie – Zuidlaarder Meer tot aan Ter Apel – en kon het Stadskanaal alsnog worden voltooid door *'de Heren van de Stad Groningen'* en haar voleinding kreeg in 1858. Naast deze vaarwegen werden er verlaten, sluizen aangelegd. Deze waterstaatkundige ontwikkelingen waren nodig voor het afwateren van het grondwater in het hoogveen, evenals voor het afvoeren van het afgegraven hoogveen.

Men kan concluderen dat het ontginnen van het hoogveen geen gemakkelijke opgave moet zijn geweest, immers zij vergde een gedegen inzicht in de maakbaarheid van een ruimtelijke ordening. Statistieken betreffende het aantal passages van turfschepen door het Middenverlaat, laten zien dat erin 1746 de minste passages plaatsvonden, namelijk 747, daartegenover vonden er 1878 passages plaats in 1765.

Kerkelijke registers van Veendam en Wildervank geven een globaal beeld weer vanwaar de nieuwe bewoners van het te ontginnen veengebied vandaan kwamen. Zij waren niet alleen de ontginners van de woeste gronden, maar ook diegene geweest die de *'diepen en wijken'* hadden gegraven. Hoogstwaarschijnlijk waren het al veenarbeiders geweest, dat doet blijken uit de plaatsnamen waar zij vandaan kwamen, zoals Annerveen, Hoogeveen, Eexterveen en Kolderveen. Daarnaast kwamen zij uit de veengebieden van Wester-Eems, eveneens vond er migratie plaats vanuit het veengebied Giethoorn en omgeving. Dergelijke migraties waren niet ongebruikelijk, zo vonden er migraties plaats van Giethoorn naar Oost-Friesland, waar veenarbeiders actief waren en men tegenwoordig familienamen aantreft die van oorsprong uit dat gebied afkomstig zijn.

Tot de oudste kanaalveenkoloniën in Nederland behoort Heerenveen (1551) – Grietenij Aengwirden/Schoterland – en tot één van de jongste is Vroomshoop (1859) – Overijssel.

Mede door deze ontwikkelingen ontstonden er kanaalveenkoloniën – lintgemeenten – zoals men ze later ging noemen, gelijk Wildervank en Stadskanaal, aangezien de nieuwe bewoners zich aan die diepen en kanalen gingen vestigen. Daarnaast ontstond de scheepsnijverheid in al haar lagen wat zich met haar verbond, van touwslagerij, houthandel en scheepswerven. Zowel voor reparatie als

nieuwbouw van schepen, waarvan de zeetjalk en kofschip wel het meest opzienbare is geweest, aangezien zij reisde naar verre oorden over wereldzeeën, maar meest bekende was wel de handelsvaart op Engeland, Noorwegen, Frankrijk en de Oostzee. Echter statistieken geven weer dat de scheepsbouw van zeeschepen zijn hoogtepunt had rond 1850, vervolgens daalde tot nihil in 1875. In 1819 telde Veendam 9 scheepstimmerwerven en 13 in 1856. De kleinere scheepstypen, die de minste diepgang hadden, zoals pramen, punters en de snabbe, haalden de turf via de *'wijken'* naar de *'diepen'*, waar de turf werd overgeladen op grotere schepen zoals tjalken die vervolgens op west Nederland en Duitsland voeren.

1.2 Staatkundig bestuur en notariële administratie

Naarmate de bedrijvigheid toenam zo ook ontstond er behoefte aan bestuurlijk gezag. Naast kerkelijke bestuurders waren er *'dijkrichters'* (schouwen van dijken en wegen), *'volmachten'* (belastinginners) en *'nachtwachten'* (surveilleerden in de wintermaanden voor de veiligheid), die een aandeel hadden in het bestuurlijke gezag. De ruimtelijke ordening, zoals zij was gecreëerd, in de nieuwe veenkolonie waartoe Veendam en Wildervank behoorden lag onder het gebied Oldambt. Het werd bestuurd door *'burgemeesters en raad van de Stad Groningen'*. Die op haar beurt een *'drost of ambtman'* aanstelden die rechtspraak in civiele- en strafzaken. Hij, op zijn beurt stelde een *'wedman'* aan die opdrachten uitvoerde voor de *'Heren van de Stad Groningen'*, bijgestaan door een *'rode roede'*, vergelijkbaar met een veldwachter, die moest *'alle daegen in zijn district vlijtigh ommegaen en goede toeversicht gragen dat geen vreemde bedelaers [...] in de huijsen gaan bedelen, maer deselven weghjaegen'*.

Vanaf 1798 zou men kunnen spreken van een gemeentelijke organisatie, zij het met enige reserve. Pas in 1808 kwam er een regeling die gemeentebesturen tot een organisatie maakte, met drie tot vijf leden en een secretaris die door de koning werden benoemd, namelijk door koning Lodewijk Napoleon (1778-1846). Zo werden in 1811 de eerste registers van de burgerlijke stand en een bevolkingsregister aangelegd, in het bijzonder is laatst genoemde, aangezien de eerste bevolkingsregistraties bij wet plaatsvonden in 1829 en 1839. *'Burgerlyyk Register der Commune van Veendam Wildervank'*, onder toezicht van *'Departement van den Wester-Eems'* en *'Arrondissement van Winschoten'*. Het betreft het eerste *'bevolkingsregister'* van Veendam en Wildervank, met de volgende rubrieken: tijdstip van aangifte / familienaam / voornamen / beroep / geboortetijdstip / Kanton / afdeling Kanton / gemeente / dorp of plaats. Pas in 1850 werd het verplicht dat iedere gemeente in Nederland een doorlopende bevolkingsregistratie bijhield, na de nieuwe Grondwet van 1848, bewerkt door de liberaal Jan Rudolph Thorbecke (1798-1872), - afschaffing van standen en rechtstreekse verkiezingen – de invoering vond plaats bij Provinciale wet van 1850 en bij de Gemeentewet van 1851.

In hetzelfde jaar 1811 werd het notariaat een feit, waarbij een notaris in functie trad. Voorheen was die functie alleen weggelegd voor drost, burgemeester en dominee. Aangezien het gebied voor drost – Zuidbroek – en burgemeester – Groningen – te ver weg lag trad de dominee op voor het regelen van rechtshandelingen met betrekking tot akten en testamenten. Een lucratieve en sinecure bezigheid voor de godgeleerde, die deze nieuwe ontstane ontwikkeling niet met vreugde zal hebben ontvangen.

1.3 Handelsnijverheid

In de periode aan het einde van de 18^e eeuw tot aan het einde van de 19^e eeuw ging de handelsnijverheid binnen de nu ontstane gemeentelijke organisatie met sprongen vooruit. Hoewel de landbouw en de scheepvaart een belangrijke rol speelden binnen het grensgebied, kwam de overige nijverheid en naast haar gelegen verzorgende instellingen tot bloei. Maar liefst 29 molens kende men in Veendam en Wildervank; koren-, polder- en industriemolens. Naarmate de tijd verstreek groeiden zij tot een vooruitvarende streek. Wat zich ook doet blijken uit een topografische kaart van ca. 1899 respectievelijk: 3 scheepswerven, 3 touwslagerijen, 4 houtzagerijen en 2 steenbakkerijen zijn daarin opgetekend.

Nadat het hoogveen was ontgonnen lag het gebied er alsnog *'woest en leeg'* bij, met haar uitgestrekte zandgronden. In beginsel werd er veel boekweit, rogge, tarwe, haver en andere gewassen verbouwd, waardoor de landbouw meer betekenis kreeg binnen het gebied. Dezelfde topografische kaarten beschrijven gebieden als boekweitvelden, naderhand kreeg de aardappel de overhand. Mede door de *'industriële revolutie'*, technologische voordelen, die in de 18^e eeuw in Engeland begon en vervolgens de rest van Europa in de 19^e eeuw deed veranderen, ontstonden er in

de nieuwe veenkolonie aardappelmeelfabrieken, waar de aardappel verwerkt werd tot aardappelsago. Niet alleen Scholtens was een bekende ondernemer op dit gebied ook de firma Meihuizen Boon stichtten in 1861 aan het Beneden Verlaat een fabriek, die zeventig jaar later werd overgenomen door eerst genoemde. Het waren niet alleen kapitaalkrachtige ondernemers, evenzo waren er landbouwers, middenstanders, artsen en drukkers die zich mede gingen investeren in deze tak van industrialisatie, waardoor een uniek samenwerkingverband was ontstaan die een ongekennde cohesie heeft gebracht. Naast deze op kleine schaal voortgezette industrialisatie laten statistieken zien uit 1819 en 1856 dat er een grote behoefte moet zijn geweest aan kleding. Veendam telde in die periode 41 tot 46 kleermakerijen en 20 tot 45 schoenmakerijen, daarnaast was er behoefte aan bouwmaterialen, 29 tot 51 bedrijven waren erin actief. Een zelfde beeld laat Wildervank zien, echter de percentages liggen lager.

1.4 Verkeer en vervoer

Mede door de infrastructuur van de waterstaatkundige werken in de nieuwe veenkoloniën, was dit een economische vooruitgang voor de binnenvaart. Alle vervoer van goederen, van wat voor aard dan ook, werd per schip – tjalk – vervoerd. Zo ook de beurtvaart van personen, die per *'snikke'* naar het soms onbekende buitengebied werden vervoerd. Maar zoals overal, daar waar technologische en economische welvaart toenam, lag de concurrentie niet te slapen. Vervoermiddelen als de diligence, paardentram en ten tijde van het stoomtijdperk de stoomtram en –trein.

Rond 1850 vond er veel verbetering plaats van bestaande en nieuw aan te leggen wegen. Ook hiervan geven topografische kaarten uit die periode aan waar zij waren gelegen, met uitzondering van de Voortmanslaan – privé aangelegd als de weg van Veendam naar Gieten – liepen zij parallel met de diepen en kanalen.

Bomen werden er in 1838 geplant langs het Ooster- en Westerdiep in Wildervank, daarnaast werden lantaarnpalen geplaatst bij de meest gebruikte bruggen.

Men was terdege bewust van het feit dat men mee moest gaan met de tijd waarin men leefde. Zo kwam men in 1840 met het plan om een weg aan te leggen van Veendam naar Zuidlaren – Langeleegte – echter door het gebrek aan financiële middelen en meningsverschillen over de geprivatiseerde Voortmanslaan, kreeg zij pas in 1855 haar raadsbesluit mee.

1.5 Godsdienst, Cultuur en Maatschappelijke betrokkenheid en Onderwijs

1.5.1 Godsdienst

Het oudste gebouw van Veendam is de Grote Kerk, het werd gebouwd op een zandhoop tussen het Ooster- en Westerdiep – Kerkstraat – met overheidssubsidie van 4000 gulden, geschonken door *'Gedeputeerde Staten van Stad en Lande'*. De eerste steen werd gelegd door niemand minder dan Adriaen Geertsz. Wildervanck in 1660. Drie jaar later vond de voltooiing plaats van de bouw, honderd jaar later werd zij aan de zuidzijde twee keer zo groot als zij was. Binnen haar muren werd de gereformeerde leer, van de Hervormde kerk beleden, en zagen predikant, ouderlingen en kerkvoogden toe op haar leden en verantwoordelijkheden ten aanzien van geestelijke toerusting, zedelijk gedrag, financiën en onderhoud van het kerkgebouw. Daarnaast kende men binnen de grenzen van Veendam en Wildervank Doopsgezinden, aanhangers van Menno Simons (1496-1561), Lutheranen, afkomstig uit het Wester-Eems gebied, de vanouds Katholieken en rondtrekkende Joodse handelaren die er een vaste verblijfplaats vonden.

Een ommekeer vond plaats binnen de Hervormde kerk in 1834, nadat in 1815 een nieuwe Grondwet tot stand kwam en daarin *'dat aan alle Godsdiensten [...] gelijke bescherming verleend.'* Welke een verrijking moet zijn geweest ten opzichte van de overige kerkgenootschappen dan de Nederlands Hervormde Kerk.

In 1834 vond in Ulrum de *'Akte van Afscheiding'* plaats, onder leiding van de in Veendam geboren predikheer Hendrik de Cock (1801-1842), die gehuwd was met de uit Wildervank afkomstige Frouwe Venema (1803-1889). Kort gezegd werd de Nederlands Hervormde Kerk als een *valse* kerk gezien aangezien zij niet meer als vanouds zich hielden aan bestaande drie formulieren van enigheid – belijdenisgeschriften e.d. – 1618 en 1619 besloten op de synode van Dordrecht. Men zou kunnen concluderen dat de Cock, gelijk als Wildervanck een bevindelijk man was, hoewel, Wildervanck de economische vooruitgang als een zegen zag ondanks zijn tegenslagen in zijn leven. Daartegenover wilde de Cock niet ommezien in verwondering, hij schuwde of vreesde het huidige en toekomstige levensbeeld van zijn tijd. Het niet willen meegaan met een dynamische gedachtegang waar ook

Nederland in verkeerde; niet alleen de industrialisatie was een feit geworden ook maatschappelijke veranderingen en het nieuwe theologische en filosofische denken kondigde zich aan.

De *'Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland'*, zoals zij zich gingen noemen, kenden in de provincie Groningen veel aanhangers ten opzichte van de overige provincies. In de classes Pekela, waaronder Veendam en Wildervank ressorteerden, telde men in 1851 12 gemeenten en 5 predikanten, vervolgens 13 gemeenten en 8 predikanten in 1869. Vooral in Wildervank heeft er een kaalslag plaatsgevonden binnen de Hervormde kerk, honderden lidmaten keerden haar moederkerk de rug toe. Niet beseffende wat voor gevolgen zij te weeg brachten binnen families, kenniskringen en maatschappelijke organisaties. Na de doleantie van 1886 – Abraham Kuyper (1837-1920) – en in 1892 opgerichte Gereformeerde synodale kerk kwam er meer structuur binnen het kerkelijk genootschap, aangezien het leeuwendeel van hen zich had aangesloten tot deze nieuwe *'Gereformeerde Kerken van Nederland'*.

1.5.2 Cultuur en Maatschappelijke betrokkenheid

In het begin van de 19^e eeuw, 1807 werd in Veendam Wildervank een departement van de *'Maatschappij tot Nut van 't Algemeen'* opgericht. Het doel van het Nut was de zedelijke verheffing van de gewone man, door middel van opvoeding en onderwijs. In 1807 telde het Nut 56 leden en twee jaar later 99 leden, daarna vond een daling plaats tot opheffing in 1820. Een nieuw begin kreeg zij op 13 december 1837, in de herberg *'Het Zeepaard'* vond de oprichting plaats van Wildervank en dertien jaar later in 1850 volgde Veendam. Zij hield zich bezig met de oprichting van een tehuis voor armen en werklozen, leesbibliotheek, inenting van koepokken, Nutsspaarbank, naai- en breischool, bouwvereniging, verhuur van tuingrond.

In 1883 vond in Veendam het *'36ste Nederlandsche Landhuishoudkundig Congres'* plaats, dat had plaatsgevonden in hotel *'De Unie'*, maar niet de capaciteit had om een dergelijk congres te organiseren. Vermoedelijk, door mede van deze onzorgvuldigheid kreeg het culturele leven in Veendam zijn bekroning in de 19^e eeuw door het stichten van *'Vereeniging Sociëteit Veenlust'*. Zij vervulde een belangrijke ontmoetingsplaats voor het voortschrijdende culturele leven van de bevolking van Veendam en het naast gelegen Wildervank.

Een van de spelers binnen de Veendamse gemeenschap van de 19^e eeuw was de Doopsgezinde predikant en encyclopedist Anthony Winkler Prins (1817-1908). Vanaf 1850 werd hij beroepen in Veendam als predikant, een functie die hij tot 1882 diende. Als encyclopedist kreeg hij alom bekendheid door het uitgeven van zijn *'Geïllustreerde Encyclopaedie'* (1868-1881). Daarnaast vervulde hij bestuursfuncties zoals bij het Nut.

1.5.3 Onderwijs

Tijdens de Dordtse synode van 1619 werd besloten dat ieder kind, ook zij die uit minder fortuinlijke gezinnen afkomstig waren, moesten kunnen deelnemen van de *'weldaet der scholen'*. Hoewel een leerplicht nog niet in het leven was geroepen, was men wel min of meer genoodzaakt in te zien dat onderwijs een wijze was om geletterdheid onder de bevolking te brengen.

Eerste scholen waren ontstaan in de Middeleeuwen, waarin de Latijnse school haar wortels had liggen, die in de 17^e eeuw haar opgeld deed in steden en dorpen waar expansie en voortvarendheid een begrip was. Rondom dit onderwijssysteem verschenen diverse onderwijsvormen, waaronder de meest belangrijke het lageronderwijs.

Vanaf 1800 viel het onderwijs onder het toezicht van de overheid, met als gevolg dat er in de opvolgende jaren 1801, 1803 en 1806 schoolwetten tot stand kwamen. Die van 1806 sprak over *'onder het aanleren van gepaste en nuttige kundigheden, de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld en zij zelve opgeleid worden tot alle maatschappelijke en christelijke deugden.'*

Zowel Veendam als Wildervank had in die periode een hoofdschool, daarnaast waren er bijscholen in Borgercompagnie, Ommelandervijk en Zuidwending. Eveneens waren er particuliere scholen, die vanuit huisvestingssituaties erbarmelijk waren, om maar niet te spreken over pedagogische kwaliteiten, eerder was het een bijverdienste van meestal door een vrouw geleide school. Veendam telde vijf van deze scholen, waar het ging om ca. 280 leerlingen. Gezien vanuit het standpunt van de gemeente werd getracht om deze scholen niet langer een vergunning te verlenen, anderzijds waren er geen financiële te goeden om nieuwe gemeentescholen in het leven te roepen.

Tot het personeel aan de gemeentescholen werden schoolopzieners en schoolmeesters aangesteld, waarvan de laatste in het bezit moesten zijn van een onderwijsakte. Daarnaast dat zij konden

aantonen dat zij bedreven waren in lezen, schrijven en rekenen op zijn minst, tot aan de beheersing van de Nederlandse taal, geschiedenis, aard-, wis-, en natuurkunde op zijn hoogst, eveneens moest men didactische gaven bezitten.

In de Grondwet van 1848 werd de vrijheid van het onderwijs geregeld, waarbij de Afgescheidenen in 1850 een verzoek indienden bij het gemeentebestuur van Wildervank voor het oprichten van een *'bijzondere school'*. Op 13 november 1851 werd aan dat verzoek voldaan. In het voorjaar van 1852, op 1 april opende zij haar deuren, zodat men de ware leer kon overdragen op hun kinderen. Dagelijks bezochten ca. 80 leerlingen de school, waarvan 40 overdag en in de avonden nog eens 40. Veendam echter kreeg aan het einde van de 19^e eeuw haar eerste bijzondere school, een *'School met de Bijbel'*.

Voor het voortgezet onderwijs werd in 1855 in Wildervank de Franse school opgericht, waar de moderne talen centraal stonden. Naast de verplichte vakken zoals men die kende op de lagere school werd er onderwezen in den vreemde talen Frans, Engels, Duits, Spaans en Italiaans en de bèta vakken wiskunde, landbouw- en zeevaartkunde. Naast deze Franse school was er in 1820 een Latijnse school opgericht, het bijzondere aan haar was dat naast de reguliere vakken ook de klassieke talen werden onderwezen. Door gebrek aan financiële gelden leed zij een onaantrekkelijk bestaan. In 1866 ging men een samenwerkingsverband aan met de opgerichte Hogere Burger School. Naar gelang de tijd verging werd zij op den duur overbodig en op 16 juli 1880 werden de laatste diploma's uitgereikt. Vijf dagen eerder kreeg de rector eervol ontslag. *'[...] tot veler droefheid een einde nam.'* Aldus het verslag van de secretaris van het curatorium, Anthony Winkler Prins.

Niet ongemoeid werd de aanstaande zeeman onderricht met de kunde van de zeevaart, aangezien er vele schippers resideerden binnen de grenzen van Veendam en Wildervank. Een aanzet werd in 1836 gegeven, pas in 1851 kreeg het plan meer structuur door toedoen van het Veendammer *'Zeemanscollege tot Nut der Zeevaart'*. Vervolgens werd het plan opgepakt door de predikanten Winkler Prins, de Haas en Sannes, die vervolgens het gemeentebestuur benaderden, zij op hun beurt gingen akkoord met het plan. De school was echter niet van lange levensduur, door veranderende organisatiestructuren binnen het zeeliedenonderwijs leed zij schipbreuk en verloor haar status in de loop van het cursusjaar 1879-1880. Naderhand zijn er meerdere pogingen ondernomen voor de oprichting van een maritieme opleiding, echter zonder resultaat.

3 mei 2012, Rijk Vriesinga.

2.0 Inleiding op de Archieven van het gemeentebestuur van Veendam en Rechtsvoorgangers 1765-1910

2.1 Algemeen – Het Organisme

In 1798 kwam in Provincie Groningen de eerste gemeenteregeling tot stand waardoor de oude organisatie der kerspels kwam te vervallen

Het departement Groningen werd bij koninklijk besluit van 14 oktober 1808 verdeeld in 3 kwartieren. Deze kwartieren werden onderverdeeld in 10 gemeenten. Een daarvan was de gemeente Veendam-Wildervank

Bij *missive* – brief – van 15 november 1811 werd Veendam-Wildervank, ingaande 1 januari 1812 gesplitst in de gemeente Veendam en de gemeente Wildervank. Op 3 januari 1820 trad de nieuwe organisatie van de gemeentebesturen in de provincie Groningen in werking. Bij koninklijk besluit van 23 juli 1825 werd het reglement op het bestuur ten platten lande in de Provincie Groningen vastgesteld.

2.2 Plaatselijk- en gemeentelijk bestuur

De oudste stukken dateren van 1717 *Reglement op de kluften en gilden* (zie maatschappelijke zorg) en 1787 onder het *plaatselijk bestuur* en hebben betrekking tot ingekomen publicaties vervolgens de handelingen en uitgaande missives van het *gemeentebestuur des districts Veendam, 1808-1811*. Waarna in 1812 stukken met betrekking tot *reglement pour l'octroi et de bienfaisance dans la commune Veendam*. Uit dezelfde *period deliberatien van de municipale raad, akten en reglementen en besluiten van de schout*.

Op 3 januari 1820 trad de nieuwe organisatie van de gemeentebesturen in de provincie Groningen in werking.

Het betreft stukken met handelingen van de raad, schout en assessoren, vervolgens ingekomen stukken 1820-1825.

Bij Koninklijk besluit van 23 juli 1825 werd het reglement op het bestuur ten platteland in de provincie Groningen vastgesteld. Vervolgens stukken met betrekking tot de handelingen van de raad, burgemeester en assessoren, daarnaast zijn stukken betreffende publicaties van burgemeester en wethouders.

Inventarisnummers 207-210 bevatten diverse afgekondigde verordeningen, naast de (gewone) belastingverordeningen bevatten de stukken ook diverse andere verordeningen onder meer *Keur ter wering van het zoeken en opdelven van beenderen als mede van het zoeken en verzamelen van geneeskrachtige en andere kruiden, 1834*;

Verordening ter voorkoming en wering van de schurft onder de schapen 1836;

Verordening op de verdeling der gemeente Veendam in afdelingen of wijken met diens aankleve 1857;

Verordening op de instelling en regeling van een nachtwacht in de gemeente 1857;

Verordening ter voorkoming van verkoop van bedorven vlees spek en vis 1865;

Verordening op het verhuizen binnen de gemeente Veendam 1862.

2.3 Grondgebied en Eigendommen

Deze rubriek bevat onder andere een kaart van het *Waterschap Tusschendiepen-de Wiede* gedateerd in 1860, deze originele kaart is in 1980 aan de gemeenteraad geschonken. Daarnaast zijn er stukken betreffende de afscheiding van Ommelanderswijk en Zuidwending van Veendam (1874-1875).

Vervolgens zijn er stukken betreffende een 4 jarig geschil over verkoop van een strook grond aan het Oosterdiep (1900-1904). Tot slot zijn er nog diverse akten van aankoop van eigendommen uit de periode 1815-1910

2.4 Financiën

De rubriek bevat een register van ontvangsten- en uitgaven voor het gemeentebestuur Veendam-Wildervank (1808-1812), vervolgens een begroting van (1811), diverse declaraties wegens de inkwartiering van de Frans Militairen in dezelfde periode en vervolgens gemeentebegrotingen (1812-1909) en gemeenterekeningen (1815-1910).

2.5 Verkiezingen

Stukken betreffende naamlijsten van stemgerechtigden, diverse processen-verbaal van de leden van de gemeenteraad en leden der Statenvergadering van de provincie Groningen en leden van de 2^e kamer der statengeneraal (1818-1894).

2.6 Personeel

Stukken betreffende onder meer een verzameling van instructies voor het gemeentepersoneel, personeeldossiers, evenals registers van ambtenaren.

2.7 Openbare werken en Belastingen

De rubriek bevat *Registers van uitgegeven patentrechten en patentschuldigen, personele en mobiele belastingen, dienstboden, paarden, broodzetting, reclames en op het gemaal*. Evenzo de handelingen

van schout en zettters, evenals repertoire van de deurwaarder der plaatselijke belastingen, processen-verbaal van overtredingen met betrekking tot belastingen en verklaringen van ontvangsten door schout, burgemeester en rijksontvanger der belastingen.

2.8 Openbare orde

Stukken betreffende de politie met betrekking tot burgerwacht en het reglement op de nachtwacht. Vervolgens overplaatsing van kantongerecht van Zuidbroek naar Veendam in 1876.

2.9 Burgerlijke stand

Eerste registers van de Burgerlijke stand en Bevolking werden aangelegd in 1811, bijzonder is het bevolkingsregister, aangezien de eerste bevolkingsregistraties in Nederland plaatsvonden in 1829 en 1839.

2.10 Openbare zedelijkheid

Register van vergunningen tot verkoop van sterke drank in het klein, ook is er een proces-verbaal van de schatting van de huurwaarde van lokaliteiten waar sterke drank werd verkocht.

2.11 Openbare gezondheid

Begraafregisters van verkochte en verhuurde graven. Het leeuwendeel bevat verleende Hinderwetvergunningen voor oprichting van diverse fabrieken, onder andere van de Firma Meihuizen Boon & Co, oprichting en uitbreiding aardappelmeelfabriek aan het Beneden Verlaat; J.H. Dijkhuizen, oprichting wind- en houtzaagmolen en uitbreiding stel- en wagenmakerij en kuiperij, aan het Oosterdiep; W. Woldering Hzn, plaatsing stoomketel / stoommachine en oprichting van cellulosefabriek, aan het Westerdiep; A. van der Laan, oprichting strostof- en papierfabriek, aan de Molenstreek, 5 mei 1890; Firma J. Mulder & Zn, uitbreiding knopenfabriek, aan het Westerdiep, 3 oktober 1893; D. Huizinga, en B. Jansen, oprichting was- en strijkinrichting, Scholthuizen, 21 juni 1898.

2.12 Verkeer en vervoer

Stukken hebben in het algemeen betrekking tot aanleg en onderhoud van wegen, waaronder de weg Veendam Muntendam, de zandweg te Ommelandervijk evenals stukken betreffende tolconcessies. Daarnaast stukken aangaande de eerste *Groninger Tramwaymaatschappij* en tot slot stukken over het post- en telegraafkantoor te Veendam en Ommelandervijk.

2.13 Economische aangelegenheden

Stukken betreffende de veewet, landbouwverslagen en de *Kamer van Koophandel en Fabrieken* in de periode 1861-1914. Aanmonstering van schepen en diverse monsterrollen (zie ook database). www.noordelijkscheepvaartmuseum.nl

2.14 Arbeid

Rubriek verhaald over diverse stukken betreffende de arbitrage commissie met betrekking tot vaststelling van lonen en arbeidsvoorwaarden van ambulante werklieden voor landarbeiders (1918-1919).

2.15 Maatschappelijke zorg

Stukken betreffende wering van bedelaars, begrotingen en rekeningen van het armenbestuur, statistieken betreffende armenwezen, evenals alimentatie en reglement op de kluften en gilden in de gemeente Veendam (1765-1860). Waarvan artikel 1 zegt: *`Sullen de ouderluiden Sorge moeten dragen indien in onze Gilde kranken mogten komen dat de hulpe noodig is, als meede dat de dooden volgens gewoonte worden gehanthaft`*.

2.16 Volksontwikkeling en opvoeding

Stukken over het schoolwezen met betrekking tot het bewaarscholen, lageronderwijs, nijverheid- en ambachtsonderwijs, middelbaar onderwijs, hogere burger- en Latijnse school en het zeevaarthonderwijs. Evenzo statistieken en het schoolfonds aangaande het onderwijs. Vervolgens stukken van de *Tentoonstelling en feestelijkheden ter gelegenheid van het landbouwkundig congres* in 1905.

2.17 Landsverdediging

Deze rubriek omvat voor het leeuwendeel registers van inschrijvingen, verlofgangers, inkomende en uitgaande stukken met betrekking tot de *Nationale Militie* en opgaven van manschappen (1814-1910). Daarnaast stukken die betrekking hebben op de *Schutterij*, zoals ingekomen stukken, namen van dienstdoende officieren en kaderleden (1828-1896).

Tot slot stukken aangaande inschrijvingen met betrekking tot de *Landstorm* (1814-1910). Vervolgens *Perceelsgewijze Kadastrale leggers* van de gemeente Veendam, z.j.

5 juni 2012, Anna-Ruth Koorn.

3.0 Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Veendam (1911-1968)

3.1 Het Organisme

3.1.1 Algemeen

In de periode 1911-1968 werd het gemeentebestuur voorgezeten door de volgende burgemeesters en gemeentesecretarissen.

Burgemeesters:

(1910) 1911-1916	E.A. van Beresteyn
1920-1921	U. Wilkens
1921-1939	F.J. de Zee
1939-1963	J.A. Hoogkamp
1963-1968 (1969-1976)	A.N. Nap

Secretarissen:

(1906-1910) 1911-1935	L. Dik
1935-1951	J.R. Meijer jr.
1952-1958	H. v/d Schuur
1958-1968 (1969-1982)	B.H. Strubbe

3.2 Het Bestuur

Tot de *stukken van algemene aard* behoren de registers van de handelingen van de gemeenteraad, raadsbesluiten van de gemeenteraad met haar presentielijsten, evenals de handelingen van burgemeester en wethouder met daarnaast publicatieregisters betreffende aankondigingen van B. en W. met betrekking tot gemeentelijke aangelegenheden.

Daarnaast komen de *stukken van bijzondere aard* die in verhouding staan met de instelling, ontwikkeling en opheffing van de gemeentelijke organisatie. Het betreft hier openbare bekendmakingen, uitvoering van gemeentewet en –verslagen, herdenking van het 300-jarig bestaan van de gemeente Veendam (1655-1955) en nieuwjaarsredes. Vervolgens betreffende groei en ontwikkeling die zich vertalen in documentatie, planning, voorschriften en vaststellingen, in het bijzonder de opheffing van de gemeente Wildervank (1968).

3.3 Eigendom en bezit binnen het organisme

Het leeuwendeel van deze rubriek bevat aankopen, verkopen en ruilingen aangaande onroerend goed en grond, taxatie van grond en onteigening eigendommen, Daarnaast verhuur en verpachting van grond en woningen. Vervolgens het bouwrijp maken van grond, evenzo de watervoorzieningen.

3.4 Financiën

Deze rubriek beschrijft de financiële Begrotingen, Rekeningen en Grootboeken, met daarnaast algemene regelingen voor de uitvoering in de jaren 1940-1945, evenzo een rapport betreffende afzonderlijke financiële administraties uit 1923.

3.5 Benodigdheden en hulpmiddelen

Het betreft hier stukken met betrekking tot regelgeving en uitvoering van de registratuur van archiefstukken, daarnaast documentatie aangaande het publiceren van het gemeenteblad, statistische gegevens van de gemeente in jaarcijfers en gekregen en geschonken geschenken.

3.6 Gebouwen, terreinen en werken voor de dienst

Verbouw van het gemeentehuis en dienstgebouw van de keuringsdienst van vleeswaren, evenzo de bouw van de ambtswoning van de burgemeester.

3.7 Besturende bevoegdheid

Aangaande ontheffing Joodse ambtenaren uit hun openbare functie tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945), voorlichting en verkiezingen gemeenteraad en samenstelling raadscommissies. Vervolgens portefeuilleverdeling van burgemeester en wethouder als wel regelgeving en uitvoering van de gemeentesecretaris en –ontvanger.

3.8 Takken van Dienst

3.8.1 Gemeentewerken, Grondbedrijf, Brandweer, Politie, Burgerlijk Ambestuur – Maatschappelijk Hulpbetoon – Sociale Zaken – Sociale Dienst, Vleeskeuringskring

Deze stukken betreffende de verhouding met de secretarie van de gemeente.

Betreffende de stukken van de diensten hebben in die zin een algemeen zelfde karakter, het gaat hier vooral om aangelegenheden van organisatorische, financiële en gebouwen en terreinen, vervolgens van personele aard.

3.9 Personeel

Personele aangelegenheden hebben betrekking voor het grootste deel op de personeelsdossiers; personeel die als ambtenaar in dienst zijn geweest bij de gemeente. Op al deze stukken is de wet bescherming persoonsgegevens van toepassing. Overige stukken staan in relatie tot de dienstbetrekking, zoals: aanvang- en beëindiging evenzo de rechten van het personeel.

3.10 Belastingen verordeningen

De verordeningen vallen onder de gemeentelijke belastingen en beslaan: hoofdelijke omslag, bouwterrein, gemeentefonds, onderneming, personele, drank en horeca, evenzo leges en reinigingsrechten.

3.11 Openbare orde

Stukken betreffende wijzigingen aangaande politieverordening, uitvoering wapenwet, stand- en ligplaatsverordening en gebruik van openbare grond en water, Vervolgens politie maatregelen tegen Joden en collaborateurs.

3.12 Burgerzaken

Betreft hier de administratie aangaande de registratie van burgers met betrekking tot namen, adopties, titels en naamsveranderingen, evenzo regelingen voor de ambtenaar van de burgerlijke stand. Vervolgens registers van doodsoorzaken.

3.13 Openbare gezondheid

De meerderheid van deze rubriek beslaan de registers van de begraafplaatsen binnen de gemeente Veendam. Vervolgens milieu aangelegenheden, zoals riolering, lucht, bodem en water. Daarnaast valt in dit tijdsbestek binnen deze rubriek de ruimtelijke ordening, vooral uitbreidingsplannen en woningbouw. Eveneens Bescherming Burgerbevolking komt hier aan de orde, als wel maatregelen met betrekking tot waterstanden.

3.14 Verkeer en vervoer

Zorg voor wegen en waterovergangen met bijbehorende infrastructuur aangelegenheden, waarvan het leeuwendeel bestaat uit maatregelen aangaande instandhouding en toezicht daarop. In het bijzonder zijn de stukken betreffende het dempen van wijken en diepen. Daarnaast komen vervoermiddelen aan de orde; exploitatie van tram- en spoorwegmaatschappijen.

3.15 Economische aangelegenheden

Naast aandacht voor de herontginning en ruilverkaveling van landbouw- en grondgebieden komt de bevordering van de industrialisatie aan de orde. Vervolgens de uitvoering van nutsbedrijven zoals: Vekogas en NV. Elektriciteits Maatschappij Veenkoloniën. Evenzo de regelingen aangaande markten en kermissen.

3.16 Arbeid

Deze rubriek bevat stukken ten aanzien van moeilijk plaatsbare werkrachten met betrekking tot gemeentelijke werkplaatsen. Daarnaast werkloosheidsbestrijding en arbeidstijden – winkelsluitingswet en arbeidsmarkt – bemiddeling.

3.17 Maatschappelijke zorg

Maatschappelijke zorg omvat stukken die van organisatorische aard zijn, met betrekking tot de sociale gezondheidszorg, waarvan de bejaardenzorg een voorname plaats inneemt, evenzo behoeftige en kinderen, met daarnaast slachtoffers van: oorlog, brand en mobilisatie als wel de pensioenregeling voor militairen. Eveneens onderhield de gemeente relaties met kerkelijke organisaties ten aanzien van sociale- en maatschappelijke gezinszorg.

3.18 Onderwijs

Een publicatie van het honderdjarige jubileum van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen (1830-1950) geeft een beeld weer ten aanzien van onderwijsaangelegenheden binnen haar organisatie. Vervolgens komen de onderwerpen schoolverzuim en bewaarscholen aan de orde met betrekking tot wering en exploitatie.

De rubriek kleuter- en lageronderwijs is onderverdeeld in openbaar en bijzonder. Naast het kleuter- en lageronderwijs komen aan de orde het buitengewoon lageronderwijs, voortgezet- en uitgebreid lageronderwijs, lager technisch- en uitgebreid technisch onderwijs, tuin- en landbouwonderwijs, Rijkslandbouw winterschool, middelbaar- en hoger voortgezetonderwijs, evenzo middelbaar handelsdag- en avondonderwijs.

Het leeuwendeel van de stukken heeft betrekking tot de organisatie van het onderwijs en de schoolgebouwen en –terreinen.

3.19 Culturele aangelegenheden

Oprichting en instandhouding zijn de belangrijkste onderwerpen binnen de `Veendammer Orkestvereniging` annex `Veendammer Muziekschool`. Hetzelfde is van toepassing betreffende

bibliotheeken en leeszalen, daarnaast verlangen archieven een naleving van de archiefwet. Bescherming genieten gemeenschappelijke culturele en sociale aangelegenheden. `Vereeniging Sociëteit Veenlust` heeft een organisatiestructuur, in het bijzonder de exploitatie daarvan. Lichamelijke opvoeding en sport hebben eveneens het karakter van organisatie en exploitatie, wat ook naar buiten treedt bij sport en spel, balspelen en recreatie. Vervolgens de stukken betreffende deelname aangaande Europese gemeenschapszin en toekenning van eretekenen en onderscheidingen. Erediensten betreft herdenking van het Joodse Gebedshuis en de exploitatie van diverse denominaties van kerkelijke signatuur.

3.20 Landsverdediging

Inkomende- en ugaande stukken vormen het archief van de nationale militie, daarentegen zijn er inschrijvingsregisters van de Landstorm en militaire dienstplichtigen.

3.21 Justitie

Stukken betreffende voorschriften aangaande vordering van luid- en speelklokken, en het bouwen van huisvesting voor arrestanten in het politiebureau. Evenzo de reorganisatie van het kantongerecht van Veendam en Zuidbroek.

6 augustus 2012, Rijk Vriesinga.

4.0 Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Veendam (1969-1995)

4.1 Het Organisme

4.1.1 Algemeen

In de periode 1969-1995 werd het gemeentebestuur voorgezeten door de volgende burgemeesters en gemeentesecretarissen.

Burgemeester:

(1963-1968)	1969-1976	A.N. Nap
1976-1987		R.G. Boekhoven
1988-1993		H.H. Apotheker
1993-1994		G.J. te Loo (waarnemend)
1994-1995	(1996-2000)	C.M. de Vos

Gemeentesecretarissen:

(1958-1968)	1969-1982	B.H. Strubbe
1982-1986		J. Schrik
1986-1995	(1996-2004)	H. Hofman

4.1.2 Het Bestuur

Tot de *stukken van algemene aard* behoren de registers van de handelingen van de gemeenteraad, raadsbesluiten van de gemeenteraad met haar presentielijsten, evenals de handelingen van burgemeester en wethouder met daarnaast publicatieregisters betreffende aankondigingen van B. en W. met betrekking tot gemeentelijke aangelegenheden.

Vervolgens komen de *stukken van bijzondere aard* die in verhouding staan met de instelling, ontwikkeling en opheffing. Betreffende hier 325-jarig bestaan gemeente Wildervank. Groei en ontwikkeling met betrekking tot regiovorming Eems-Dollard, herindeling met de gemeenten Onstwedde en Wildervank en indelingen van gebieden (wijken) binnen de gemeente. Daarnaast toekenning van straatnamen en huisnummers.

4.1.3 Betrekking tot andere lichamen

Stukken hebben betrekking aangaande samenwerking regiogemeenten, streekraad Oost-Groningen, overleg van B. en W. met omliggende gemeenten en inspectie bezoek van hogere instanties.

4.1.4 Economische en rechtspositie

Naast het functioneren van het orgaan betreft het hier stukken die betrekking hebben op de exploitatie van gemeentegebouwen, aan- en verkoop van grond en onroerend goed, evenzo de ruiling en onteigening daarvan. Eveneens komen erfpacht, opstal, verhuur en verpachting, als wel gebruik en taxaties aan de orde.

Daarnaast bevat de rubriek de financiën met haar beleidsbepaling en regelgeving, ten aanzien van onder andere de begrotingen en rekeningen van de gemeente.

Benodigdheden en hulpmiddelen hebben betrekking tot kantoorbenodigdheden, organisatie van het archiefbeheer, publicaties in landelijke, regionale dag- en weekbladen, publiciteit en voorlichting, met daarnaast corporele documenten als relatiegeschenken.

Gebouwen, terreinen en werken voor de dienst bestemd betreft hier bouw- en verbetering van het gemeentehuis en huisvesting van gemeentelijke diensten.

Uitoefening van de dienst en diensvoorschriften zijn in het algemeen verslagen van diverse afdelingen, alsook de uitvoering daarvan.

Administratieve organisatie bevat stukken met betrekking tot richtlijnen, de organisatie zelf, ontwikkeling, reorganisatie en automatisering.

4.1.5 Vorming, samenstelling en ontwikkeling van vertegenwoordigende lichamen

Het betreft hier de aanwijzingen en processen-verbaal van de verkiezingen van de gemeenteraad, provinciale staten, tweede kamer der staten generaal en Europees parlement.

4.1.6 Lichamen, organen, instellingen en functionarissen

Stukken betreffende benoemingen aangaande gemeenteraadsleden, samenstelling en verslagen van raadscommissie. Daarnaast organisatie en uitvoering van het college van B. en W., als wel het functioneren van de wethouders en gemeentesecretaris.

4.1.7 Plichten en bevoegdheden, beleidsbepalingen en haar handelingen

Stukken hebben betrekking op het delegeren van bevoegdheden, vervolgens beleidsbepaling met haar handelingen aangaande planning en analyse, jaarverslagen sociale dienst en statistische jaaroverzichten van de gemeente.

4.1.8 Wijze van uitoefening van de bestuurs- en beheerstaak

Naast de algemene uitoefening van bestuur- en beheerstaken betreft de rubriek stukken met betrekking tot commissie van toezicht, gemeentereglementen, representatief optreden en financiële en morele steun aangaande: cultureel, economisch, sociologisch en technologisch, als wel maatschappelijke- en gezondheidszorg.

4.2. Takken van Dienst

4.2.1 Gemeentewerken, Grondbedrijf, Brandweer, Politie, Sociale Zaken, Sport en Recreatie en Cultureel Centrum Veenlust

Deze stukken betreffende de verhouding met de secretarie van de gemeente.

Betreffende de stukken van de diensten hebben in die zin een algemeen zelfde karakter, het gaat hier vooral om aangelegenheden van organisatorische, financiële en gebouwen en terreinen, vervolgens van personele aard.

4.3 Personeel

Stukken betreffende personeelsaangelegenheden hebben betrekking tot personeelsdossiers; ambtenaren en functionarissen die een dienstverband zijn aangegaan met de gemeente. Echter, op alle personeelsdossiers staat een beperking van openbaarheid, namelijk hier is de 'wet bescherming persoonsgegevens van toepassing'.

Vervolgens komen de volgende onderwerpen aan de orde:

Verhouding tussen personeel en het orgaan;
Begin, vervulling en beëindiging der dienstbetrekking;
Plichten en verplichtingen van de zorg over het personeel;
Personeelsformatie;
Rechten van het personeel;
Overige personeelsaangelegenheden.

4.4 Belastingen, retributies

Aangaande verordeningen, wijzigingen en besluiten betreffende: baat-, grond- en hondenbelasting, infectieziekten, leges, laadkasten, marktgeldheffingen, onroerendgoed(zaak)belasting, zo ook personele belasting, rioolrechten en straat- en gemakbelasting.

4.5 Rijksdienst

Het betreft hier huisvesting en de administratie van de Rijksdienst voor het wegverkeer.

4.6 Ruimtelijke ordening

Binnen deze rubriek komen stukken aan de orde die doen verhalen over stads- en wijkvernieuwing, structuur- en bestemmingsplannen, met daarnaast stadsvernieuwing- en saneringsplannen. Waarbij het ontwerp, ontwikkeling, vaststelling, goedkeuring, uitwerking en uitvoering als handeling plaatsvinden.

4.7 Ontsluiting en exploitatie van gronden

Het betreft hier stukken voor het bouwrijp maken van gronden, ontsluiting en exploitatie van die gronden door de overheid. Eveneens exploitatieoverzichten betreffende grondprijvaststelling. Deze handelingen hebben allemaal betrekking op de voorgenoemde plannen die onder ruimtelijke ordening zijn beschreven.

4.8 Volkshuisvesting

Deze rubriek beschrijft de beleidssituatie, advisering, onderzoek, toelages en statistieken binnen volkshuisvesting. Daarna het beleid ten aanzien van de bouwverordening met zijn aangelegenheden. Het overgrote deel beslaan het bouwen- en verbeteren van woningwetwoningen. Vervolgens de organisatie en uitvoering van woningbouwcoöperaties, bouwen voor eigen gebruik, bevorderen van eigen woningbezit, taxaties van woningen en garantie van geldleningen.

4.9 Openbare orde, bevolking

Tot deze rubriek behoren de algemene politieverordening, beleidsaangelegenheden en uitvoering van de openbare orde, in het bijzonder toezicht op openbare grond en openbaar water.

Burgerlijke stand geeft een inzicht van haar inrichting en regelgeving voor haar ambtenaren. Bevolkingsregistratie daartegenover laat haar boekhouding en statistieken zien, als wel verzoeken en verleningen met betrekking tot naturalisatie (wet bescherming persoonsgegevens is hier van toepassing).

Overige stukken hebben betrekking op beleid ten aanzien van bioscopen, sluitingstijden, vandalisme, zorg ten behoeve van derden en beveiliging.

4.10 Openbare zedelijkheid

Beleidsaangelegenheden vormen hier het adagium ten aanzien van stimulerende, bedwelmende en verslavende middelen, zo ook tot kansspelen en de dierenbescherming.

4.11 Openbare gezondheid en milieu

In eerste instantie betreft het hier de bescherming en onderzoek van de algemene gezondheidszorg en van de bevolking, daarnaast de zorg en wering van vlees en vleeswaren, vervolgens de drinkwatervoorziening en verordening en inenting ten behoeve van besmettelijke-ziektenbestrijding.

Het leeuwendeel van de stukken vormt de aangelegenheden betreffende lijken: administratie met haar registers van grafruimten en gedenktekens.

Eveneens een groot archiefbestanddeel vormt milieu. Beleidsaangelegenheden van algemeen belang, Hinderwet en haar vergunningen, indicatieve bodemonderzoeken, hygiëne van het oppervlaktewater, stort- en lozingsplaatsen, inzamelen, verwijderen en afvoeren huis- en straatvuil, verwerking- en hergebruik van afvalstoffen, aansluiting van riolering en trillingen en geluid.

4.12 Openbare veiligheid

Deze rubriek richt zich tot de onderwerpen van bescherming en hulpverlening bij rampen, ongevallen en geweld. Daarnaast het beleid ten aanzien van gevaarlijke stoffen en brandbestrijding.

4.13 Waterstaat

Al deze stukken hebben betrekking tot beleidsaangelegenheden aangaande de waterschappen: Ommelandencompagnie, Reiderzijlvest en de Wiede.

4.14 Verkeer en vervoer

Zorg voor wegen en waterovergangen met bijbehorende infrastructuur aangelegenheden, waarvan het leeuwendeel bestaat uit maatregelen aangaande instandhouding en toezicht daarop. Overige stukken hebben betrekking tot de telecommunicatie aangaande radio, televisie- en dataverkeer.

4.15 Economische aangelegenheden

Betreffende beleidsaangelegenheden met betrekking tot de economische adviesraad, bank- en kredietwezen, onderzoeksrapporten naar bodemproducties en herinrichting van Oost-Groningen.

Industrie, dienstverlening en handel richt zich tot de realisatie van het vestigen van industriebedrijven. Vervolgens de besparing van energie met het beleid van haar nutsbedrijven, daarna het beleid ten aanzien van winkelcentra: onderzoeksplannen, uitbreiding en herinrichting. Tot slot voorzieningen en regelgeving ten behoeve van markten en kermissen.

4.16 Arbeid

Stukken hebben een aanvang met betrekking tot arbeidstijden, werk- en rusttijden ten aanzien van beleidsaangelegenheden van de winkelsluitingswet.

Overige stukken handelen ten behoeve van werkgelegenheid, bestrijding van werkloosheid via de arbeidsmarkt en haar bemiddeling, zoals door her- en omscholing, bevordering en aanvullende werkgelegenheidsprogramma's.

4.17 Welzijn, maatschappelijke zorg en sociale verzekeringen

Het betreft hier beleidsaangelegenheden ten behoeve van welzijnsplannen, zorg voor organisaties en instellingen, zorg voor verslavingen, ziekenhuizen, verpleegtehuizen, wijk- en buurthuiswerk, jeugd- en jongerenwerk en emancipatie.

Specifieke zorg naar doelgroep betreft: jongeren, bejaarden, (lichamelijke) gehandicapten, bijstandsbehoevende, sociale werkvoorzieningen, kunstenaars en minderheden zoals zigeuners en asielzoekers.

4.18 Onderwijs, educatie, cultuur, sport en recreatie

4.18.1 Onderwijs

Rubriek onderwijs heeft zijn aanvang van stukken aangaande verslagen, rapporten, planning, publicaties en beleidsaangelegenheden die een algemeen karakter hebben ten behoeve van het onderwijs en haar leerlingen.

Vervolgens verordeningen en beleidsaangelegenheden ten aanzien van onderwijzend personeel, zoals afvloeiingsregeling, benoeming en aanstelling en zowel formatieplaatsen.

Een wijziging vond plaats in de naamgeving van het *lageronderwijs* naar het *basisonderwijs*, dat op 1 augustus 1985 een feit werd, met dienaangaande dat het kleuteronderwijs onder het basisonderwijs valt.

Het onderwijs is onderverdeeld in openbaar- en bijzonder onderwijs.

De meest voorkomende onderwerpen die binnen het basis-, speciaal-, voortgezetonderwijs voorkomen zijn:

Organisatie van het onderwijs en de school;
Vakken van onderwijs;
Aangelegenheden betreffende leerlingen, zoals toelating- en verdeling;
Inschakeling ouders van leerlingen;
Werkplannen en activiteiten;
Schoolgebouwen en –terreinen.

Daarnaast stukken betreffende beleid ten behoeve van het beroepsonderwijs van de handelsavondschoon.

4.18.2 Educatie

Binnen deze rubriek zijn de stukken gericht op volwasseneducatie, culturele vorming en ontwikkeling.

4.18.3 Cultuur

Hierbinnen bevinden zich stukken aangaande beleid en organisatie ten aanzien van kunst, schouwburg, openbare leeszaal en bibliotheek, musea en monumenten. Daarnaast komen de onderwerpen natuur en landschapsschoon, herdenkingen, eervolle onderscheidingen, gemeenschapsbevordering en huisvesting van religieuze groeperingen aan de orde.

4.18.4 Sport en recreatie

Lichamelijke opvoeding en sport richten zich tot gelijknamige stichting met beleidsaangelegenheden, zowel ook sport en spel.

Daarnaast geven diverse takken van sport hun blijf weer over hun vereniging in het bijzonder over het onderhoud van gebouwen en terreinen, dat van een zelfde strekking is ten aanzien van sporthallen, -parken, -banen, en –baden.

Recreatie en vrijetijdsbesteding beslaan stukken van ontwikkeling, aanleg en exploitatie van recreatieplannen in de gebieden: Oost-Groningen, Borgerswold en Langebosch. Vervolgens ontwikkelingen aangaande kamperen, volkstuinen en toerisme.

4.19 Landsverdediging

Het betreft stukken van algemene aangelegenheden ten behoeve van een luchtmachtpost aan het Beneden Dwarsdiep, evenzo een discussienota over het plaatsen, vervoer en opslag van kern- en chemische wapens binnen de gemeente Veendam.

4.20 Justitie

Het betreft hier verslagen in het bestrijden van kleine criminaliteit.

4.21 Buitenlandse aangelegenheden en internationale betrekkingen

Statuten en lidmaatschap van Lagere Overheden Tegen Apartheid, daarnaast een notie aangaande Europese markt zonder binnengrenzen.

Internationale gemeenschapszin vond plaats tussen het Canadese Kelowna in de provincie British Columbia en met het Poolse Gniezno.

7 augustus 2012, Rijk Vriesinga.

5.0 Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Wildervank (1806-1905) 1950

5.1 Het Organisme

5.1.1 Algemeen

In de periode 1806-1905 werd het gemeentebestuur voorgezeten door de volgende burgemeesters en gemeentesecretarissen.

Burgemeesters:

1890-1894	E.A. Kingma
4 januari 1894 tot 15 februari 1894	R. Keijser (loco)
22 februari 1894 tot 15 juni 1899	T. de Cock Buning
22 juni 1899 tot 19 oktober 1899	G.J. Kemper (loco)
2 november 1899 tot 1915	U. Uges

Gemeentesecretarissen:

1899-1942	Germ Kemper
1867-1905	Willem Veenhoven

5.1.2 Het Bestuur

Tot de *stukken van algemene aard* behoren de registers van de handelingen van de gemeenteraad, raadsbesluiten van de gemeenteraad met haar presentielijsten, evenals de handelingen van

burgemeester en wethouder met daarnaast publicatieregisters betreffende aankondigingen van B. en W. met betrekking tot gemeentelijke aangelegenheden.

Vervolgens dienen zich aan de *stukken van bijzondere aard*, waaronder historische beschrijvingen van de gemeente Wildervank (1842, 1849 en 1898). Het repertoire van de gemeentesecretaris bevatten inschrijvingen van akten. Daarnaast omvat het bestanddeel inkomende stukken met betrekking tot B. en W. en de Raad. Echter het leeuwendeel beslaat inkomende- en uitgaande stukken van algemene- en bijzondere aard en zowel jaarverslagen van *den toestand der gemeente*.

5.1.3 Beheer van eigendom

Beheer van eigendom beslaan in zijn geheel *Perceelgewijzigde Leggers* van de gemeente Wildervank.

5.1.4 Financiën

Deze rubriek bezit de *Begrotingen der plaatselijke inkomsten en uitgaven*, evenals de *Rekeningen van ontvangst en uitgave*.

5.1.5 Verkiezingen

Betreft proces-verbaal van de opening der stembriefjes die ter benoeming van leden van den Gemeenteraad van Wildervank (1851-1905).

5.1.6 Openbare lichamen voor beroep en bedrijf

Stukken betreffende de organisatie en beleidsuitvoering van de NV. Bouwgrondmaatschappij Wildervank.

5.2 Personeel

Tot deze rubriek behoren de personeelsdossiers en de registers van de gemeenteambtenaren die werkzaam waren voor de gemeente, waarvan het onderwijzend personeel van de openbare- en middelbaar onderwijs.

5.3 Openbare werken

Stukken hebben allemaal betrekking tot aanbesteding en levering van openbare werken, en een register van aangeven veranderingen in de gebouwde en ongebouwde eigendommen.

5.4 Belastingen

Rubriek Belastingen omvat voor het leeuwendeel *Kohier der hoofdelijken omslag*, evenzo een *Register van aangifte tot bekoming van tijdelijke vrijdom en verhoging van grondbelasting*. Vervolgens een staat van opcenten op de geheven hoofdsom van grondbelasting en tot slot beleidsaangelegenheden betreffende het College van Zetters als gevolg van Rijks Directe Belastingen.

5.5 Koninklijk Huis

Het betreft hier een financiële nota van de gemeenteraad met betrekking tot de doorkomst van koning Willem III der Nederlanden op 26 mei 1842, evenals een dankbetuiging van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina aan de gemeenteraad van 25 juni 1892.

5.6 Justitie

Stukken betreffende reis- en verblijfplaats met betrekking tot vreemdelingen binnen de gemeentegrenzen.

5.7 Bevolking en Burgerlijke stand

Betreft hier een rekest aan Koninklijke hoogheid ter voorziening van registers van de Burgerlijke stand die verloren zijn gegaan in de brand van 25 december 1838. Vervolgens lijst van erkende natuurlijk geboren kinderen in de gemeente, evenzo uittreksels van de burgerlijke stand en scheepsjournaals met betrekking tot overlijden van ingezetenen.

5.8 Openbare gezondheid

Naast een reglement voor het houden van *Nachtgelegenheden* verscheen er een verzoekschrift tot het instellen van een gezondheidscommissie met betrekking tot voorzorgsmaatregelen bij onder andere besmettelijke ziekten (1892), waaruit voortkwam een register van aangeschreven personen met een besmettelijke ziekte. Vervolgens bevat het bestanddeel registers van uitgegeven grafruimtes op de begraafplaatsen van Wildervank en Stadskanaal. Daarnaast registers met verlening van vergunningen met betrekking tot oprichten van *fabrieken en trafieken en andere inrichtingen* (1860-1907). Tot slot de verlening van Hinderwetvergunningen met een register van die verleende Hinderwetvergunningen.

5.9 Volkshuisvesting

Bestaat uit een beredeneerd verslag aangaande de verbetering van *Volkshuisvesting*, gericht aan B. en W. en de gemeenteraad aan het begin van de 20ste eeuw.
In dezelfde periode kwam in 1901 de woningwet tot stand, die eisen stelde bij het bouwen of veranderen van onroerend goed. Bouwvergunningen vormen een eigen archiefbestanddeel en zijn niet opgenomen in het archief van de secretarie.

5.10 Openbare veiligheid

Alle stukken hebben betrekking tot het Gilde van de Brandspuit, genaamd *de Blusscher* (1806-1925).

5.11 Waterstaat

Bevat reglement tot het oprichten van het waterschap *Wildervanckster Participanten* (1887), en een kohier met betrekking tot onderhoud van wateren, bruggen en werken die daarmee in verband staan.

5.12 Verkeer en vervoer

Deels bestaat de rubriek over verkeer en vervoer over wegen met aanleg- en onderhoud van wegen, zo ook het toezicht daarop met betrekking tot een goede infrastructuur binnen gemeentelijke grenzen. Aangaande verkeer en vervoer over spoorwegen werd in 1890 de locale *Noord-Ooster Localspoorweg-Maatschappij* opgericht, waarbij hier haar statuten. Daartegenover beslaat verkeer en vervoer over waterwegen het in de vaart brengen van een trekschuit die vice versa voer tussen Wildervank en Stadskanaal.

5.13 Economische aangelegenheden

Het leeuwendeel van de rubriek bestaat uit stukken met betrekking op de landontginning, evenals stukken met betrekking tot grondbelasting van die landbouwgronden. Vervolgens statistieken over de uitvoering van de landbouw en veestapel binnen de gemeente. Daarnaast de oprichting van de oprichting en beleidsuitvoering van de eerste *Elektriciteits-Maatschappij Veenkoloniën* (1843).

5.14 Koopvaardij en visserij

Bevat registers van monsterring van zeelieden binnen de koopvaardij, bijzonder is een register voor vissersvaartuigen binnen de gemeente Wildervank met het letterteken WV.

5.15 Maatschappelijke zorg

De rubriek bevat een notulenboek van het Armenbestuur der gemeente Wildervank, over de periode 1898-1903, evenals een stamboek voor de verpleegden van het *Burgerlijk Armhuis*. Daarnaast financiële aangelegenheden over haar uitvoering.

5.16 Volksontwikkeling en –opvoeding

Het betreft stukken handelende de organisatie van het lager- en uitgebreid lageronderwijs. Vervolgens een lijst van geïnde bijdragen voor pensioenen van het onderwijzend personeel aan openbare lagere scholen. Tot slot stukken met betrekking van bouw en verbouw tot verbetering van schoolgebouwen en haar terreinen. Aangaande documentatie, waaronder archieven bezit het bestanddeel een proces-verbaal van overdracht van het Archief der Gemeente Wildervank uit 1838 door de burgemeester van Wildervank Tjaarda de Cock (1767-1843). Daarnaast een overeenkomst aangaande erfpacht, beurs van royement en koopakte, afkomstig uit het familiearchief van mw. A.C.M. Pranger-Hazewinkel uit Hoogezand-Sappemeer (1830). Zo ook een inventaris c.q. plaatsingslijst van het Archief van de gemeente Wildervank uit 1892.

5.17 Religie

Stukken betreffende inschrijvingen van leden behorende tot de Christelijke Afgescheiden Gemeente te Wildervank, vanaf 1842, evenals de goedkeuring aangaande het bestuurlijk handelen van de Christelijk Gereformeerde Kerk en Vereniging tot Evangelisatie te Stadskanaal door het ministerie van Justitie (1928).

5.18 Landsverdediging

Het betreft hier registers van inschrijvingen van de *Nationale Militie*, evenals een alfabetisch register van ingeschrevenen en verlofgangers (1814-1905). Zo ook betreffende gewapende en ongewapende dienstplichtigen van de *Landstorm* (1896-1905) en een register van inschrijving betreffende het personeel van de *Landweer* (1895-1905). Tot slot organisatieaangelegenheden betreffende de benoeming, ontslag en financiën van de *Schutterij* – elite groepering meestal uit officieren die belangrijke posities bekleedden binnen het stadsbestuur – (1868-1905).

14 juni 2012, Rijk Vriesinga.

6.0 Inleiding op het Archief van het Secretarie van de gemeente Wildervank (1906-1968)

6.1 Het Organisme

6.1.1 Algemeen

In de periode 1906-1968 werd het gemeentebestuur voorgezeten door de volgende burgemeesters en gemeentesecretarissen.

Burgemeesters:

2 november 1899 tot voor september 1915	U. Uges
9 september 1915 tot april 1939	loco burgemeesters
16 mei 1939 tot 1 november 1946	H. de Wit en J. Klein (loco)
1 juni 1943 tot 13 april 1945	G. Hulzebos
1 januari 1947 tot 1 december 1951	B.P. Liese (waarnemend)
1 december 1951 tot 1 januari 1969	B.P. Liese

Gemeentesecretarissen:

1922-1960	Jurjen Dalman (waarnemend)
1922-1968	Egbert Knigge

6.1.2 Het Bestuur

De *stukken van algemene aard* behandelen de agenda's en handelingen van de gemeenteraadsvergaderingen, presentielijsten van haar leden, benoemingen van wethouders en gemeenteraadsleden, jaarverslagen van de *Toestand der Gemeente* en inkomende- en uitgaande stukken met betrekking tot Burgemeester en Wethouders, gemeenteraad en van algemene- en bijzondere aard, waaronder drie registers van *apostilles* – beschikking – (1934-1946).

Daartegenover zijn de *stukken van bijzondere aard* die hebben betrekking op de instelling, ontwikkeling en opheffing van de gemeentelijke organisatie. Waaronder periodiek mededelingen aangaande groei en ontwikkeling van de gemeente. Een hoogtepunt vond plaats in 1947 bij het 300-jarig bestaan van de plaats en gemeente Wildervank (1647-1947). Vervolgens onderzoek, voorbereidingen en opheffing van de gemeente Wildervank. *`[...] bij wet van 3 juli 1968, krachtens met ingang van 1 januari 1969 de gemeente Wildervank zal worden opgeheven en het gebied dier gemeente zal worden verdeeld over de gemeenten Stadskanaal en Veendam`*. Stukken van opheffing behandelen reacties, rapporten, wetsontwerpen in de 2^e Kamer en 1ste Kamer van de Staten Generaal.

Daarnaast bevat het bestanddeel aangaande de groei en ontwikkeling van Oost-Groningen en het Industrieschap Kanaalstreek, toekenning geografische naamgeving van straten en huisnummers en opgaven van inwonertal. Vervolgens financiële verhoudingen tussen diverse organen.

6.1.3 Eigendom en bezit binnen het organisme

Het leeuwendeel van deze rubriek bevat aankopen, verkopen en ruilingen aangaande onroerend goed en grond, taxatie van grond en onteigening eigendommen, Daarnaast verhuur en verpachting van grond en woningen. Vervolgens het bouwrijp maken van grond, evenzo de watervoorzieningen.

6.1.4 Financiën

Deze rubriek beslaat de financiële Begrotingen, Rekeningen en de Grootboeken van de gemeente, met daarnaast het secretarieregister van ontvangsten, controle op het financiële beheer en geldleningen.

6.1.5 Dienstgebouwen

Het betreft hier het bouwen en in standhouden van dienstgebouwen, zoals het gemeentehuis, gebouwen van de dienst gemeentewerken en dienstwoningen.

6.1.6 Vorming, samenstelling en ontbinding van vertegenwoordigende lichamen

Het leeuwendeel beslaat Proces-verbaal zittingen van het hoofdstembureau (1907-1968), evenals uitslagen van verkiezingen der Provinciale Staten (1927, 1931, 1935, 1939), Tweede Kamer der Staten Generaal (1929 en 1939).

6.1.7 Lichamen, organen, instellingen en functionarissen

Stukken betreffende onder andere registers van de handelingen van burgemeester en wethouders, beleidsaangelegenheden van wethouders, burgemeester en gemeentesecretaris en gemeente-ontvanger. Daarnaast beleidsuitvoeringaangelegenheden betreffende diverse commissies.

6.1.8 Plichten en bevoegdheden

Stukken betreffende vaststelling aangaande de handelingen van de verordeningen, evenals statistieken met betrekking van handelingen.

6.1.9 Wijze van uitoefening van de bestuurs- en beheerstaak

Het betreft hier subsidie op het gebied van culturele, maatschappelijke en gezondheidszorg, onderwijs en sport ondersteunende organisaties.

6.2 Diensten (behorende tot de Secretarie)

6.2.1 Politie

Stukken omvatten de organisatie van het politieapparaat als benoeming, formatie en instructie van het politiepersoneel.

6.2.2 Burgerlijk Armenbestuur

Het archiefbestanddeel bevat de notulenboeken van de vergaderingen van het bestuur en de rekeningen, daarnaast benoeming van bestuursleden (1903-1945).

6.2.3 Maatschappelijk hulpbetoon

Dit bestanddeel bevat stukken van organisatorische aard zoals instelling en voortvloeiende financiële aangelegenheden.

6.2.4 Sociale zaken

Stukken bevatten beleidsaangelegenheden met betrekking tot de organisatie en de gemeentelijke sociale werkvoorziening, zoals de centrale werkplaatsen in Veendam en Wildervank.

6.2.5 Distributiedienst

De rubriek bevat beleidsaangelegenheden betreffende de uitvoering van de dienst.

6.3 Personeel

Het bestanddeel bevat voor het leeuwendeel personeelsdossiers van hoofden van dienst, en mensen met een bijzondere functie. Daarnaast komen de verhoudingen tussen het personeel en het orgaan aan de orde, benoeming en instructie, gezag over het personeel, eveneens de rechten van het personeel en andere en overige personeelsaangelegenheden.

6.4 Eigendom en bezit

Stukken hebben betrekking tot overdracht van Stadsrechten, onteigening van gronden ten behoeve van de aanleg van wegen en Perceelsgewijze kadastrale leggers.

6.5 Openbare werken

Stukken hebben allemaal betrekking op aanbesteding en levering aangaande openbare werken.

6.6 Directe Belastingen

Stukken beslaan de grondbelasting, personele belasting, gemakkelijksbelasting, straatbelasting, hondenbelasting, hoofdelijke omslag, plaatselijke inkomsten belasting, schoolgelden, gemeentefondsbelasting, dividend- en tantième belasting, ondernemingsbelasting, vermogensbelasting, belasting van de doode hand, drankbelasting en leges.

6.7 Koninklijk Huis

Stukken hebben betrekking tot diverse herdenkingen van het Koninklijk Huis (1923-1967).

6.8 Openbare orde en bevolking

Stukken betreffende politieverordeningen, registers van proces-verbaal en maatregelen die genomen zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog met betrekking tot de Duitse bezetting. Daarnaast uitvoeringsaangelegenheden met betrekking tot de burgerlijke stand en de bevolking, in het bijzonder mensen die betrokken zijn geweest bij het Nationaal Socialistische Beweging gedurende de oorlogsjaren 1940-1945. Vervolgens maatregelen tegen vreemdelingen.

6.9 Openbare zedelijkheid

Het leeuwendeel van dit bestanddeel bevat de drank- en horecaverGUNningen, toezicht op producten zoals levensmiddelen.

6.10 Openbare gezondheid

Stukken betreffende de registratie van besmettelijke ziektebeschrijvingen, aangelegenheden van lijken met betrekking tot grafruimten en –monumenten en begrafenisgebouwen. Echter het leeuwendeel beslaat de verleende Hinderwetvergunningen. Daarnaast de nodige aandacht voor het verzamelen, afvoeren en verwerken van afval en het aanleggen riolering met zuiveringsinstallaties. Vervolgens planologische regelingen aangaande beleid- en uitvoeringsaangelegenheden van uitbreidingsplannen in Stadskanaal. Evenzo bouwverboden, rooilijnen wijze van bebouwing, parken en plantsoenen en de drinkwatervoorziening. Volkshuisvesting gaat in op de eisen aan woningen met betrekking tot bouwen en verbouwen.

6.11 Openbare veiligheid

Stukken bevatten aangelegenheden met betrekking tot luchtbescherming en brand, waarbij de organisatie van de brandweer.

6.12 Waterstaat

Waterstaat bevat de organisatie van de het waterschap met haar leggers, waterberging en het onderhoud van waterwegen.

6.13 Verkeer en vervoer

Rubriek verkeer en vervoer draagt de zorg voor wegen en paden, langs rail en over het water, wat zich openbaard in aanleg en onderhoud van de infrastructuur binnen de gemeente. Telecommunicatie gaat in op het beleid van de radiodistributie binnen de gemeente Wildervank.

6.14 Economische aangelegenheden

Bodemproductie geeft stukken weer aangaande landbouwverslagen, statistieken en ruil- en herverkaveling van gronden, eveneens de exploitatie van gasvormige mineralen.

6.15 Industrie, dienstverlening en handel

Een aanzienlijk deel van de stukken geeft weer de ontsluiting van industrievestigingen en –terreinen, evenals de voorzieningen van gas en elektriciteit.

6.16 Arbeid

Stukken betreffende beleidsuitvoering betreffende de Centrale Werkplaats, Ontginningsmaatschappij en projecten aangaande de uitvoering van werkverschaffing, met daarnaast de winkelsluitingswet van 1951.

6.17 Maatschappelijke zorg

Het gaat hier om zorg aan maatschappelijke ten behoeve van diverse groeperingen, zowel op medisch gebied als bij gewelddadigheids aangelegenheden. Daarnaast met betrekking tot de oprichting en bouw van een ziekenhuis in Stadskanaal. Vervolgens steun aan mobilisatieslachtoffers van de Eerste- en tweede wereldoorlogen.

6.18 Volksontwikkeling en –opvoeding en het onderwijs

Het betreft beleidsaangelegenheden ten behoeve van culturele zaken, vervolgens komt het onderwijs van bewaarscholen, openbaar kleuter en lageronderwijs, evenzo het bijzondere kleuter- en

lageronderwijs aan de orde. Daarnaast het voortgezet- en uitgebreid onderwijs, waarbij een groot deel van de aandacht gaat naar schoolgebouwen en –terreinen als de organisatie van het onderwijs en de school.

6.19 Historische- en culturele waarden

Stukken betreffende beleidsaangelegenheden van openbare leeszalen en bibliotheken als de uitvoering van de Archiefwet 1918, met betrekking tot de ontsluiting en regelgeving van archieven. Daarnaast aandacht voor de `Stichting het Veenkoloniaal Museum` en het plaatsen van monumenten van diverse aard. Verordeningen aangaande het landschapschoon ter voorkoming van ontsiering van het landschap.

6.20 Kunst

Betreft gemeenschappelijke regelingen aangaande de muziekschool.

6.21 Feesten, plechtigheden en herdenkingen

Betreft plechtige herdenkingen van Cornelis Dopper (1870-1939) en Geert Teis Pzn. (1864-1945).

6.22 Sport en spel

Stukken betreffende de commissies lichamelijke opvoeding, aanleg- en exploitatie van sportterreinen en –hallen, zowel in Wildervank als in Stadskanaal. Vervolgens organisatieaangelegenheden met betrekking tot het Vreemdelingenverkeer, evenals de toekenning van Koninklijke onderscheidingen en van het Carnegie Heldenfonds.

6.23 Landsverdediging

Het betreft inschrijvingen en vrijstellingen van de *Nationale Militie*, *Landstorm*, *Landweer en dienstplichtige Militairen*.

6.24 Justitie

Stukken betreffende vordering van kerkklokken tijdens de Tweede Wereldoorlog, register van het vreemdelingenreglement en de registratie van Belgische en Franse vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog.

14 juni 2012, Rijk Vriesinga.

7 Verantwoording, openbaarheid en vernietiging van stukken

7.1 Verantwoording

In oktober 2010 kreeg Becis de opdracht van de gemeente Veendam om de secretariearchieven van de gemeenten Veendam (1911-1968) en (1969-1995) en Wildervank (1806-1905) en (1906-1968) te inventariseren. Deze secretariearchieven moesten beschreven worden in een Excel bestand voor een EAD (Encoded Archival Description) bestand – om archiefinventarissen te publiceren op internet. Daarnaast werd een verzoek gedaan om een plaatsingslijst te beschrijven op doosniveau van de gedeponeerde archieven die georiënteerd zijn op maatschappelijke en kerkelijke activiteiten binnen de gemeente.

In eerste instantie zijn een deel van de dienstarchieven meegeïnteriseerd met de desbetreffende secretariearchieven, welke in overeenstemming was met de gemeente Veendam. Echter, in later stadium zijn zij alsnog geplaatst onder gedeponeerde archieven. Hetzelfde is van toepassing op de registers van de burgerlijke stand en bevolkingsregistratie en het kabinetsarchief van de burgemeester, aangezien zij zelf de administratie daarvan voerden.

In dezelfde maand is er een begin gemaakt met de werkzaamheden, waarbij wij zijn begonnen met de archieven van de gemeente Veendam. Naast de bestaande twee secretariearchieven bestond er een

secretarie archiefbestanddeel over de periode (1966-1975) die geïntegreerd werd in de twee bestaande secretariearchieven (1911-1968) en (1969-1995).

Met behulp van de dossierinventarissen kwamen wij al in een vrij vroeg stadium tot de ontdekking dat er in de jaren 1968 en 1970 aanzienlijk veel stukken waren afgevoerd voor vernietiging die eigenlijk van blijvende waarde waren. Het gaat hier in het bijzonder over de begin jaren van de twintigste eeuw; onder andere over de werkverschaffing die hier in Oost-Groningen heeft plaatsgevonden. Daarnaast zijn er stukken vernietigd die betrekking hadden op de Tweede Wereldoorlog (1940-1945).

Na de inventarisatie van de gemeente Veendam kwamen de secretariearchieven van de gemeente Wildervank aanbod, waarbij wij geen bijzonderheden hebben aangetroffen.

Als leidraad voor de indeling van de desbetreffende inventarissen werd – in overeenstemming met de structuur van het gevormde archief – gebruik gemaakt van de *Basisarchiefcode, voor de gemeentelijke, regionale en provinciale administraties, van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten*, uitgave 1971 en 1992. Definities die gebruikt zijn als criteria zijn opgesteld door het *Landelijk Overleg Provinciale Archiefinspecteurs* (LOPAI).

Selectie vondplaats op mapniveau en niet op stukniveau. Hierbij ging het globaal gezien om concepten, dubbele stukken zoals kopieën en stukken die niet van belang waren ten aanzien van het onderwerp.

Materiële verzorging werd toegepast op alle secretariearchieven met uitzondering van het secretariearchief van de gemeente Veendam (1969-1995) en een deel van de gedeponeerde archieven. Daar waar wel verzorging plaatsvond werden alle ongerechtigden als metalen bindmiddelen en onzuurvrije verpakkingsmiddelen verwijderd en voorzien van zuurvrije verpakkingsmiddelen.

De terminologie die toegepast werd voor de uiterlijke vorm is gemiddeld:

1-5	= stukken
6-20	= omslag
21 stukken en meer	= pak

7.2 Openbaarheid

In het kader van de *wet bescherming persoonsgegevens* is er een beperking van openbaarheid van gegevens van 75 jaar na overlijden, of als deze niet bekend is, 75 jaar na beëindiging van het dossier, of op grond van andere wettelijke voorschriften.

Beperkingen aangaande de openbaarheid van stukken betreffende de burgerlijke stand gelden de volgende termijnen: geboorteakten 100 jaar, huwelijksakten 75 jaar en overlijdensakten 50.

Daarnaast zijn er stukken die jonger zijn dan 20 jaar en niet in aanmerking komen voor openbaarheid

Het leeuwendeel van de stukken dat niet in aanmerking komt voor openbaarheid heeft betrekking op de personeelsdossiers, Koninklijke onderscheidingen en stukken betreffende de Tweede Wereldoorlog (1940-1945); in het bijzonder met betrekking tot Joden en personen die betrokken waren bij de NSB.

De beperking is van toepassing op de volgende lijst met inventarisnummers uit de desbetreffende secretariearchieven:

Secretariearchief gemeente Veendam, 1765-1910

geen

Secretariearchief gemeente Veendam, 1911-1968

955-958 / 1000-1047 / 1118-1119 / 1170 / 1849-1853 / 1855-1860 / 2195-2197

Secretariearchief gemeente Veendam, 1969-1995

1501-1525 / 2387-2389 / 2401-2411 / 2637 / 4069-4076

Secretariearchief gemeente Wildervank, 1806-1905

239

Secretariearchief gemeente Wildervank, 1906-1968

406-425 / 827 / 855 / 858-859 / 861-862 / 864 / 892-893 / 895 / 933 / 950-951 / 967-972 / 976 / 1470-1472 / 1705 / 1753 / 1757 / 1784 / 1937-1938 / 2007 / 3072-3090

7.3 Vernietiging

Voor het plaatsen van stukken die in aanmerking komen voor vernietiging werd gebruik gemaakt van *De landelijke stukkenlijst 2008* (Handleiding voor de toepassing van de selectielijst voor archiefbescheiden van gemeentelijke en intergemeentelijke organen) en de Brabantse selectielijst. Vervolgens werd er met de gemeente Veendam overeengekomen betreffende die stukken die wel voor vernietiging in aanmerking komen volgens de selectielijst, maar die zij alsnog wilden bewaren toe te voegen aan de desbetreffende secretariearchieven.

Het totale archief had een lengte van 471 m¹ respectievelijk is daarvan 26,5 m¹ geselecteerd voor vernietiging, met een bewaarde selectie van 444,5 m¹

Bewaart gedeelte:

Secretariearchief Veendam, 1911-1968 / 60 m¹

Secretariearchief Veendam, 1969-1959 / 141 m¹

Totaal 201 m¹

Secretariearchief Wildervank, 1806-1905 / 17 m¹

Secretariearchief Wildervank, 1905-1968 / 56 m¹

Totaal 73 m¹

Totaal van 274 m¹ aan secretariearchieven, met de daarbij gedeponeerde archieven komt men rond de 444,5 m¹ uit.

8 Literatuur

Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen, Stichting Archiefpublicaties, 's-Gravenhage, 2003;

Basisarchiefcode, voor de gemeentelijke, regionale en provinciale administraties, ODRP facilitair bv, Zoetermeer, uitgave 1971 en 1992;

De landelijke stukkenlijst 2008. Handleiding voor toepassing van de selectielijst voor archiefbescheiden van gemeentelijke en intergemeentelijke organen, Sdu uitgevers, Den Haag, 2008;

350 jaar Veendam en Wildervank, redactie. Paul Brood en anderen, uitgave Stichting 400 jaar Veenkoloniën, uitgever Profiel, Bedum, 2005;

Het ontstaan der gemeente-organisatie in de Groninger Veenkoloniën, A. Engelsman, Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, vol. 8.1, pag.: 359-397, 1928;

Groninger Encyclopedie, deel I, A – M en II, N – Z, K. Ter Laan, uitgeverij Spiering, Groningen, 1954-1955;

Belastingheffing in Drenthe 1600-1822, Paul Brood, uitgever Boom, Meppel en Amsterdam, 1991;

Van Turfstrooisel tot Actieve Kool, de ontwikkelingen van de veen verwerkende industrie, onder eindredactie van M.A.W. Gerding, uitgever Waanders, Zwolle, 1997;

Het lege land. De ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848, Auke van der Woud, uitgever Contact, Amsterdam, 1998;

Nederland in de maak, landschap tussen verleden en toekomst. Nederland ruimtelijk geordend: Veengebieden, pag. 178-188, Florike Egmond, uitgave Nationaal Archief/Waanders, Den Haag/Zwolle, 2002;

Rekenschap 1650-2000, Ruimtelijke ordening en maakbare toekomst, evenals Een toegankelijk humanisme, red. D. Fokkema en F. Grijzenhout, uitgever Sdu, Den Haag, 2001;

De Afscheiding van 1834 en haar geschiedenis, De Afscheiding – breekpunt en kristallisatie, hoofdstuk III, Pieter N. Holtrop, uitgever Kok, Kampen, 1984;

Organogram van de Protestantse Kerken in Nederland, Hans Seijlhouwer, Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden), VU, Amsterdam, ca.1998;

Grote Historische Topografische Atlas ± 1898 / 1928 Drenthe en Groningen, schaal 1:25.000, uitgeverij Nieuwland, Tilburg, 2006.